

שבת קב

משה שווערד

1. ספר חתם סופר על מסכת שבת דף קב/א

הזורק ונזכר לאחר שיצתה מתחת ידו וכו'. להס"ד דש"ס דברי שא חייב אע"ג שנזכר ולא מיפטר אלא מטעם שקלטה אחר, י"ל מתני' אורחא דמילתא קתני דאחר שנזכר קרא לאחר שימהר ויקלטנו מהאור שלא יתחייב הוא חטאת. וקלטה כלב ונשרפה מיירי שמתחלה כשהיה בשגגתו זרק בכוונה לפי כלב ופי כבשן ומחשבתו משוי ליה מקום, אך משנזכר ונתחרט על זריקתו שוב נתבטלה מחשבתו הראשונה ונתבטל מקום פי כלב ופי כבשן ומש"ה כשנחה שם פטור דאין כאן מקום ד' על ד':

2. שפת אמת על שבת דף קב/א

שם בגמ' זה הכלל כל חייבי חטאות כו'. יש להסתפק אי גם במזיד שייך זה הכלל דצריך שיהי' מזיד מתחילת המלאכה ועד סופה, לאפוקי אם באמצע המלאכה מתחרט אלא דלא מצי למיהדר דיהי' פטור, ומדברי התוס' לעיל (ד') ד"ה קודם שיבא כו' משמע דגם במזיד שייך כן, כמ"ש שם בשם הריב"א בהדביק פת בתנור דכיון דאין אנו מניחין לו לרדות אינו מחויב סקילה, ולכאורה קשה להבין דהא כיון דתחילתו הוי מזיד אמאי יפטר, אך אם נאמר דהא דקתני זה הכלל איתמר נמי במזיד ניאח:

• רמב"ם יד החזקה - הלכות שבת פרק א

(יט) כל העושה מלאכה בשבת מקצתה בשגגה ומקצתה בזדון בין שהזיד ולבסוף שגג בין ששגג ולבסוף הזיד פטור עד שיעשה שיעור המלאכה כולה מתחלה ועד סוף בזדון ואחר כך יהיה חייב כרת ואם יהיה בעדים והתראה חייב סקילה או שיעשה שיעור מלאכה כולה בשגגה מתחלה ועד סוף ואחר כך יהיה חייב חטאת קבועה:

3. רמב"ם הלכות שגגות פרק ב הלכה א

אין אדם חייב חטאת על שגגתו עד שיהיה שוגג מתחילה ועד סוף אבל אם שגג בתחלה והזיד בסוף או הזיד בתחלה ושגג בסוף פטור מקרבן חטאת, כיצד כגון שהוציא חפץ מרשות לרשות בשבת עקר בזדון והניח בשגגה או שעקר בשגגה והניח בזדון פטור עד שיעקור בשגגה ויניח בשגגה וכן כל כיוצא בזה.

4. לחם משנה הלכות שגגות פרק ב

[א] כגון שהוציא חפץ מרשות לרשות וכו'. קשה דלישמעינן רבותא אפי' זורק נמי דבשבת פרק הזורק משמע דיש חילוק בין זורק למעביר דדוקא מעביר שהיה בידו לעמוד במקום שנזכר פטור אבל זורק לא מיפטר בזכירה ובמסקנא אסיקו שם דאפי' זורק וא"כ איך לא כתב רבינו ז"ל אלא מעביר דהיינו הוציא מרשות לרשות:

5. שפת אמת על שבת דף ד/א

שם בגמ' דאיהדר ואידכר מי מחייב והתנן כו' סופן שגגה כו' הקשה הרמב"ן ז"ל הא י"ל דהי' שוגג בכרת ונודע לו האיסור ולא החיוב כרת ע"ש. והנה יש לעיין אם הדביק בשוגג ואחרים רואין אי נכון להודיע קודם שיגמור אפי' אי אפשר לו לרדותו אלא כדי שיפטור מקרבן דאין לומר דמוטב שלא ידע כדי שיתכפר לו הקרבן כיון דלא ידעינן טעם הדבר דפטור אם אין סופו שגגה. ולכאורה נראה הטעם כיון דבעוד שלא נגמר העבירה נודע לו ומתחרט עליו חטאו קל להכי פטור מחטאת. א"כ לפ"ז נכון טפי להודיעו כדי שלא יצטרך להביא חטאת [ודלא כמ"ש לעיל] ולפ"ז י"ל כוונת הגמ' דאי אידכר האיסור נודיע לו גם את הכרת ויהי' פטור מחטאת. ומ"מ אפי' אי נאמר כן ג"כ שפיר הקשה הרמב"ן דמ"מ א"ש בעיא דר"ב דכיון דמתירין לו לרדותו כדי שלא יבוא לידי חיוב חטאת א"כ למה נודיעהו מוטב יותר שלא נודיעהו ושנתיר לו לרדותו ושוב קשה מאי פרכינן בגמ' מי מחייב:

6. בן איש חי שנה שניה פרשת שמות

ויאמר פרעה הן רבים עתה עם הארץ והשבתם אותם מסבלותם. נ"ל בס"ד הכתוב אמר אדם לעמל יולד, אך יש הפרש בין ישראל ובין אוה"ע. כי ישראל נולדו לעמלה של תורה, שעושים ע"י עסק התורה בנין ברוחניות למעלה, ולכן כתיב וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך, וארז"ל אל תקרי בניך אלא בוניך לשון בנין, כי ישראל עושין בנין רוחני בעסק התורה שהוא בפה, אבל אוה"ע נולדו לעמל עוה"ז הגשמי שהוא בידיים, ולכן אמר הקול קול יעקב כי הוא תם יושב אוהלים באהלה של תורה לבנות בניינים בפה, אך הידיים ידי עשו לבנות בנין גשמי בידיים, ולכן כתיב עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו, תהלתי היא התורה, יספרו, כי לעמלה של תורה הוא בפה יצרתי אותם. והנה ישראל בהיותם במצרים דעדיין לא נתנה להם התורה, היו עוסקים בעמל גשמי, בחומר ובלבנים לבנות מסכנות, ובא מרע"ה להוציאם ולסלקם מעבודה זו כדי לקבל להם התורה, שאז יהיה עמלם בבנין הרוחני לקיים מ"ש וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך, ופרעה בא לטעון כנגדו מחמת השר שלו, הן רבים עתה עם הארץ, פירוש אע"פ שבאמת הן רבים במעלה שנבראו לעבודה של בנין הרוחני ככתוב עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו, אך עתה באשר הוא שם

עם הארץ שלא ניתנה להם התורה שבה יעשו בנין הרוחני עליון ורק שם עם הארץ יש להם, אשר ראוי להם עמל הגשמי שהוא בנין החמרי, ואיך תשבתו מסבלותם, וזהו והשבתם אותם מסבלותם אלו, אתמהא דהא עתה ראויים סבלות אלו להם, ולכן ארז"ל שעתה הוסיף פרעה עליהם העבודה לעבוד גם ביום השבת, אחר שכבר פטרם מקדמת דנא מלעבוד ביום שבת ע"פ עצתו של מרע"ה בהיותו בבית פרעה, ובזה פרשתי מ"ש למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו, כונתו בזה על ביטול העבודה ביום שבת שהיתה מתחלתה ע"פ עצתו של מרע"ה שיעץ את פרעה בכך. ועתה השר שלו חזר בו והפך לבב פרעה בזה, באומר מאחר כי אין להם עדיין תורה לעסוק בה בבנין רוחני למה יבטלו מן עבודה הגשמית ביום שבת:

ובזה מוכן הטעם שארז"ל לא נתנו שבתות לישראל אלא לעסוק בהם בתורה, והיינו כי ישראל יש בהם כח לבנות בנין רוחני ועליוני ע"י עסק התורה, ולכן נקראו בנאים וכמ"ש חז"ל ע"פ וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך, וזה הבנין שבונים אותו ע"י עסק התורה הוא נעשה בחלק עוה"ב, ולכן בשבת שהוא מעין עוה"ב כמ"ש חז"ל צריך להרבות בו בעסק התורה כי אז יצליחו בו יותר בבנין הרוחני, ולכן כתבו המקובלים ז"ל דגדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום שבת אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימי החול, ולכן מאחר שנעשה בנין רוחני ועליוני בשבת מן עסק התורה, נאסר בשבת בנין הגשמי החמרי לגמרי, ולכן שנו במשנה הבונה מכלל ט"ל מלאכות האסורים בשבת כי הבנין הוא אב מלאכה:

7. תוספות מסכת שבת דף קב עמוד ב

הבונה - צריך ליתן טעם אמאי תני בונה אחר זריקה והוצאה.

8. תוספות יום טוב מסכת שבת פרק יב

הבונה - כתבו התוספות צריך ליתן טעם אמאי תני הבונה אחר זריקה והוצאה עכ"ל. ולי נראה לתת טעם דאחר שפירש דיני הוצאה דאיהי סיומא דאבות מלאכות רצה לשנות ולפרש מאי דסמך לה והוא מכה בפטיש ולפי שמכה בפטיש מעין מלאכת בנין הוא ומלאכת בנין שכיח טפי טובא הלכך נקט הבונה קודם מכה בפטיש. וכמ"ש בס"ד בשם התוס' ברפ"ק דמאי דשכיח טובא מקדים התנא לשנותו קודם:

9. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קב עמוד ב

מתני' כמה יבנה ויהא חייב. ק"ל למה האריך כל כך ליתני הבונה [כל] שהוא חייב והמסתת וכו', וכדקתני באידך פירקי המוציא יין כדי וכו', וי"ל דמשום דעד השתא אורח טובא בכולהו הני פירקי בדיני הוצאה ותולדותיה לפי שהיא מחודשת והיא נמי מלאכה דשכיחא טפי כי הדר השתא לפרושי אידך אבות פתח בהו כמאן דפתח מעיקרא, והכי קתני הבונה שאמרנו בפרק כלל גדול שהוא מאבות מלאכות צריכים אנו לפרש כמה יבנה ויהא חייב.

10. תוספות שבת דף עה/ב

המסתת את האבן כו' חייב משום מכה בפטיש - אבל משום מחתך וממחק לא מיחייב דמיירי שכבר היא מרובעת ומתוקנת אלא שמייפה אותה ועושה בה שירטוטין ויפוי כעין שעושין עכשיו מסתתי האבנים. ר"י וכן ריב"א:

11. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קב עמוד ב

זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת. פרש"י ז"ל דהאי בשבת אעושה מלאכה קאי וכאילו קתני העושה מלאכה בשבת ומלאכתו מתקיימת, ויש שפירשו דהכי קאמר דאפילו אין מלאכתו אלא לשעה שאינו בנין קיים אלא לבו ביום בלבד חייב, וכענין שאמרו בירושלמי בנין לשעה בנין.

12. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קב עמוד ב

גמרא כל שהוא למאי חזי אמר ר' ירמיה וכו' דכוותה במשכן שכן תופרי יריעות חופרים גומא להצניע בה מחטים. פי' דאע"ג דאנן אבות מלאכות גופייהו ילפינן ממשכן ולא שיעוריהם כי השיעורים מסורים לחכמים הכא איידי דבנין כל שהוא לא משמע דלהוי חשיב מלאכה, (ולא חשיב בנין) איצטרכינן למיסמכיה אמשכן, והכי נמי אמרינן לקמן (ק"ג א') בחורש כל שהוא.

13. חידושי הר"ן מסכת שבת דף קב עמוד ב

דכוותה גבי משכן שכן תופרי יריעות וכו'. ואף על גב דאנן לא בעי' למגמר ממשכן אלא מלאכות עצמן ולא שיעורן הכא איצטריך למגמר אגופה דמלאכה דאנא אמינא דכל שהוא לא הוי בנין כלל ולא חשיב כלל בכלל בנין, וכי האי גונא בחרישה כל שהוא גמרי' ממשכן דאי לאו הכי הוה אמינא דלא חשיבא חרישה כלל וקא משמע לן דכיון דכנגדה מקיימין והויא במשכן מלאכת מחשבת היא:

14. שפת אמת על שבת דף קב/ב

בגמ' דכוותה גבי משכן שכן קרש שנפלה בו דרנא מטיף לתוכה אבר כו'. לכאורה יש לעיין דאמאי לא יפסל קרש שנפלה בו דרנא כמו בעצי מזבח שפוסל בנפל בו תולעת, [כדאי' במדות (פ"ב מ"ה) וברמב"ם (פ"ו מה' אה"מ ה"ב) מפרש הטעם משום דבעינן לגבוה מן המובחר ע"ש, וי"ל ג"כ דאיכא בהא משום הקריבהו נא לפחתך א"כ ה"ה הכא, ואע"ג דגם התם כשר למזבח ע"י גרירה כדאי' במנחות (פ"ה ע"ב), מ"מ כאן בתיקון ע"י הטפת אבר דניכר השינוי גרע טפי], וגם הא דקאמר מטיף בו אבר אינו מובן דמאי שייך אבר למשכן יותר הו"ל למימר מטיף לתוכה זהב, עוד קשה דהו"ל לומר דכוותה גבי מזבח שסותם באם יש בו פגימה משהו:

15. שערים מצויינים בהלכה

שכן קרש שנפל בו דרנא וכו'. כתב בחודש האביב אפשר דזה הוה קודם שהניחום כמשכן, דאחר כך הא כתיב (תרומה כו-טו) "עצי שיטים עומדים", ודרשו שעומדין עדיין (עי' במס' יומא עב.) ומסתברא דלא נפל בהם דרנא. הקשה באשי ישראל הא אמרין במס' מנחות (פה.) גבי עצים שנפל בהם דרנא דפסול להמזבח דהוי מום, והא בקרשים נמי אמרין לעיל (צח:) "תמים", דלא ליהי דנסרא, וא"כ בעל מום נמי פסול, וכן הקשה בשפת אמת, ותירץ כיון שסתמו באבר נקרא תם. עוד הקשה בשפת אמת דהו"ל למימר מטיל בו זהב, והניח כצ"ע.

16. בית הבחירה למאירי מסכת שבת דף קב עמוד ב

אמר המאירי המשנה הראשונה ממנו תבאר ענין החלק הראשון והוא שאמר הבונה כמה יבנה ויהא חייב כל שהוא ופי' בגמ' שכן בעל הבית שיש לו נקב בכירתו סותמה ונמצא סתימת הנקב עושה בנין וכן במשכן קרש שנעשה בו תולעת ופגם את הקרש היו סותמין אותו באבר ויש שואלין בה והרי מ"מ בנין כלים היה והיאך למדין ממנו וכן שואלים בפטופוט כירה שהרי בנין כלים הוא ותירצו בתלמוד המערב שהקרשים הואיל ומחוברות כאדנים הם ואף בכירה יראה לומר כן שהכירה מחוברת לקרקע היא וכך שנאזהר שם כמו שאמרו מה בנין היה במשכן שהיו נותנים את הקרשים על גבי אדנים ולא לשעה היה אמר ר' יוסי מכיון שהיו חונים ונוסעים על פי הדיבור כמו שהוא לעולם א"ר יוסי מכיון שהבטיחן הקב"ה שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לעולם הוא הדא אמרה בנין לשעה בנין הדא אמרה אפי' מן הצד הדא אמרה אפי' אדנים כקרקע הם:

17. רש"י מסכת שבת דף קב עמוד ב

בהא קאמר שמואל - דאי אתרו ביה משום בונה - לא מיחייב, דלאו בנין הוא.

18. תוספות מסכת שבת דף עג עמוד ב

משום זורע - אין להוכיח מכאן דצריך להתרות אתולדה משום אב דהא לא קאמר שצריך להתרותו משום זורע אלא דאם התרה בו משום זורע דחייב אבל בריש פרק תולין (לקמן קלח.) משמע קצת דצריך להתרות אתולדה משום אב דקאמר משמר משום מאי מתרינן ביה (שיהא חייב) רבה אמר משום בורר רבי זירא אמר משום מרקד וגם זה יש לדחות דהכי פירושו משום מאי מתרינן ביה שיהא חייב רבה אמר משום בורר אבל אם התרו בו משום מרקד פטור כיון דמתרהו משום דבר שאינו דומה לו הוא סבר שהוא מלעיג בו ופטור אבל אם התרה בו סתם אל תשמר חייב. ונראה שגם ר"ח רוצה לפרש כן ועוד ראה דברישי בבא קמא (דף ב.) קאמר ולר' אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב אמאי קרי ליה אב ואמאי קרי ליה אתולדה ולא משני דלהכי קרי ליה אב דצריך להתרות אתולדה [משום] אב.

19. ספר מנחת חינוך - מצוה לב - אות ב

והנה כל הל"ט מלאכות הן בכלל לאו זה דלא תעשה כל מלאכה, ואם עושה אחת ממלאכות אלו, לפי מה שהבאנו לעיל כמה פעמים [עיין מצוה ט"ז אות י"א, י"ט אות א'] בשם רש"י שבועות כ' ע"ב דכתב דצריך להתרות בו ממקרא של הלאו, א"כ הכא נמי צריך להתרות בו דעובר על הלאו דלא תעשה כל מלאכה, אבל להתרות בו משם איזו מלאכה מהל"ט הוא עובר נראה דאין צריך, דמה לי משום איזו מלאכה, בין כך ובין כך איזו מלאכה שעושה עובר משום לא תעשה מלאכה. אך לכאורה, בשבת קל"ח ע"א מבואר שימר משום מאי מתרינן ביה רבה אמר משום בורר רבי זירא אמר משום מרקד, נראה דצריך להתרות בו ג"כ משום איזו מלאכה שהוא עושה, דאי לאו הכי מאי פליגי נימא דמתרינן משום לאו דמלאכה. אך עיין תוס' שם פרק כלל גדול ע"ג ע"ב ד"ה משום זורע, כתבו שם דוקא אם מתרינן בו משום מלאכה אחרת פטור, דלא הוי התראה כיון דמתרהו משום דבר שאינו דומה לו סבור שהוא מלעיג בו ופטור, אבל אם התרה בו סתם אל תשמר חייב, עכ"ל. א"כ מבואר להדיא בדבריהם דוקא משום מלאכה אחרת דסבור שמלעיג בו, אבל אם מתרה בסתם משום לאו דמלאכה חייב. אף דהתוס' אף דהתוס'

כתבו דאם התרו בו אל תשמר חייב, דנראה דעכ"פ צריך להזכיר לו המלאכה, נראה דלאו דוקא אלא אפילו אם התרו בו סתם דזו מלאכה ואתה עובר על הלאו סגי, כיון דאינו מלעיג בו מהיכי תיתי לא יהיה התראה, ודוקא אם אמר לו משום מלאכה אחרת הוא סבור שמלעיג עליו. אך התוס' ב"ק ב' ע"א ד"ה ולר"א, כתבו ג"כ בתחילה כמו שכתבו בפרק כלל גדול, דוקא אם התרו משום מלאכה אחרת נראה כמלעיג וכו', **אך כתבו עוד תירוץ דזה דמשני הש"ס שם הך דהוי במשכן וכו', וצריך להתרות התולדה בשם האב, וכן כתבו פרק הזורק צ"ו ע"ב ד"ה ולר"א, א"כ משמע דצריך להתרות משום איזו מלאכה, וכן התולדה בשם האב, ואם התרו בו סתם דהוא מלאכה ואסור בשבת לא מהני, ואפילו התרו משום התולדה לא מהני, וצ"ע בזה.** ועיין ר"מ פי"ב מסנהדרין ה"ב כתב דהתראה היא להתרות בו שהיא עבירה ושחייבים עליה מיתת בית דין או מלקות, ולא כתב אפילו התראה מאיזה לאו. **אך אפילו לדעת רש"י, מדוע לא יהני אם מתרים אפילו על תולדה סתם שהיא עבירה ועובר על לאו דלא תעשה כל מלאכה וחייבים עליה מיתת בית דין, למה צריך לפרט שם האב, אך בהתרו משום מלאכה אחרת ודאי אינו חייב דהוי כמלעיג, אבל בהתרו בו סתם צ"ע.** וכן מדברי הר"מ כאן פ"ז ה"ז שכתב מה הפרש יש בין האבות ובין התולדות, אין ביניהם הפרש אלא לענין קרבן וכו', ולא כתב ג"כ דתולדה צריך להתרות משום האב, נראה דאין צריך להתרות משום התולדה ג"כ, רק סתם זה שאתה עושה הוא מלאכה וחייבים עליו ועוברים משום לאו דלא תעשה כל מלאכה, וצ"ע רחב בענין זה. ועיין רש"י שבת קל"ח ע"א [ד"ה דנוטל], מבואר ג"כ בדבריו דאם התרו בו משום מלאכה אחרת לאו התראה היא, אבל אם התרו בו סתם מסתבר דהוי התראה. ועיין במועד קטן ב' ע"ב גבי מנכש ומשקה מים לזרעים משום מאי מתרינן ביה, רבה אמר משום חורש ורב יוסף אמר משום זורע. והנה להתוס' פרק כלל גדול הנ"ל ג"כ הפשט דאי אתרו בו משום מלאכה אחרת אינה התראה, כמו הפשט בשבת קל"ח ע"א גבי שימר משום מאי מתרינן וכו'. ובתוס' שם במו"ק ד"ה משום מאי כתבו וז"ל, דאין אדם לוקה ולא נהרג אלא בהתראה שמתרין בו לא תעשה הך איסורא, כדמפקינן בסנהדרין [מ' ע"ב] מקרא דצריך לפרש שם האיסור בהדיא, עכ"ל. ואיני מבין, דאם מתרינן בו שזה חילול שבת ואסור משום שבת למה לא הוי מפרש האיסור, דזה הוי האיסור דאסור לעשות מלאכה בשבת, ולמה אינו די בהתראה כזו. ומה שהביאו תוס' מסנהדרין דף מ', עי"ש דאינה הוכחה כלל לזה, רק אם מתרין בו דזה אסור וחייבין עליו די, ובפרט אם הוא מזכיר לו בפירוש הלאו, וכל המלאכות בשבת הם מלאו הזה, למה לא יתחייב. וגם צ"ע שלא כתבו גם כן כמו בשבת פרק כלל גדול וב"ק הנ"ל, דהפשט דאם התרו בו משום מלאכה אחרת אין זו התראה, ולא הביאו דבריהם כלל, וצ"ע. ונראה פשוט, לפי מה שהבאנו בשם רש"י דצריך להתרות בו מאיזה לאו, אם עבר על מלאכת הבערה בשבת, בין אם התרו בו משום לאו דמלאכה, או משום לאו דלא תבערו אש וכו' ג"כ חייב, דמוזהר מזה מחמת הלאו הזה ג"כ לפי מה דפסקינן הבערה לחלק יצאה [עיין ר"מ כאן פ"ז ה"א], א"כ הזהיר הכתוב בזה הלאו ממלאכת הבערה, אלא אפילו לפי מה שמנה הר"מ [ספר המצות ל"ת שכ"ב] דהוא לאו שלא לענוש בשבת, מ"מ גוף הבערה נמי בכלל, עיין יבמות ו' ע"ב, א"כ אם התרו בו משום לאו זה, גם כן מהני, כן נראה לענ"ד פשוט: